

Marek TYRAŁA

Uniwersytet Śląski w Katowicach

Wpływ postulatów programowych na sukces wyborczy – na przykładzie partii: PiS, PO, ZL w wyborach parlamentarnych w Polsce w 2015 roku

Streszczenie: Główna hipoteza badawcza postawiona w artykule brzmi: postulaty programowe (wyborcze) partii PiS, PO i ZL, miały decydujący wpływ na sukces wyborczy tych partii w wyborach parlamentarnych w Polsce w 2015 roku. Celem autora była charakterystyka programów wyborczych prawicowych i lewicowych partii oraz koalicji wyborczych przed wyborami parlamentarnymi w 2015 r. Scharakteryzowane zostały programy wyborcze poszczególnych komitetów wyborczych. W artykule podjęto próbę charakterystyki partii politycznych posiadających największy potencjał wyborczy i reprezentujących główne nurty ideowe w Polsce: konserwatywny, liberalny oraz socjaldemokratyczny. Tekst ma charakter interdyscyplinarny, problem badawczy został przeanalizowany z perspektywy politologicznej, socjologicznej i filozoficznej. Weryfikując hipotezę postawioną w pracy, zauważono, iż występuje duże prawdopodobieństwo, że to właśnie (socjalny) program wyborczy partii PiS, miał kluczowy wpływ na jej wynik wyborczy. Próba odpowiedzi na postawione pytanie badawcze może wnieść istotny wkład w dalsze badanie procesu rywalizacji wyborczej partii politycznych w Polsce.

Słowa kluczowe: program wyborczy, rywalizacja polityczna, wybory

---

Wstęp

We współczesnych krajach demokratycznych żywe są tylko trzy stereotypy doktrynalne: liberalny, socjaldemokratyczny oraz konserwatywny. Spektrum lewica–prawica to czynnik strukturyzacji przestrzeni politycznej. Jest to model, w którym dokonuje się schematyzacji sfery polityki na model ideologiczny, społeczny i aksjologiczny (Wojtasik, 2012, s. 124). Norberto Bobbio traktuje prawicę i lewicę jako terminy antyetyczne, czyli głęboko skonfliktowaną przestrzeń myśli i działań politycznych (Bobbio, 1996, s. 25–35). Demokracja zawsze oparta jest na konflikcie i antagonizmie oraz starciu sprzecznych racji i interesów.

Sprzeczności (ekonomiczne, kulturowe) są zawsze obecne w strukturze społecznej, determinują każdą rywalizację polityczną. Dlatego polityka od zawsze polega na budowaniu koalicji i sojuszy, które reprezentują wielość roszczeń społecznych. Konflikt i sprzeczność stanowią kluczową siłę rywalizacji politycznej. Istota ukazania głównej osi konfliktu realnej polityki to proces konstruowania „ludu”, czyli podmiotowości obywatelskiej (społecznych żądań) przez polityków i partie polityczne (Laclau, 2009). Każda władza zawsze wyłania się z konfliktu, który jednocześnie stabilizuje oraz kontroluje strukturę społeczną. Każdy konflikt polityczny to walka o władzę (Dahrendorf, 1993). W konflikcie politycznym zawsze jedna strona politycznego sporu ma przewagę nad drugą stroną. Realia społecznej agonistyki (rywalizacji i konfliktów) w rywalizacji politycznej zawsze stanowią syntezę działań motywowanych różnymi pobudkami ideowymi, ich celem jest posiadanie władzy (Hartman, 2017). Stworzenie przestrzeni dla politycznej artykulacji konfliktu to jedyna szansa na odnowienie partii politycznych, balansujących na osi ideowej lewica–prawica (Mouffe, 2016).

Program polityczny to zbiór celów i zamierzeń partii politycznych, ruchów politycznych, organów władzy i administracji państwowej, a także jednostek i grup politycznych, które pragną zdobyć władzę lub uzyskać na nią wpływ. Program polityczny przenosi ideologię i doktrynę na grunt praktyki politycznej (Antoszewski, Herbut, 2004, s. 349). Program wyborczy to specyficzny rodzaj programu politycznego, uchwalany przez kompetentne organy, struktury polityczne pragnące wziąć udział w wyborach. W programie wyborczym zawarte są: oceny aktualnej sytuacji wewnętrznej i zewnętrznej kraju, cele polityczne, społeczne i gospodarcze oraz sposoby ich osiągnięcia¹. Program wyborczy powinien być kontraktem pomiędzy wyborcami i wybieranymi. W rzeczywistości często służy jedynie jako sposób na zwiększenie poparcia wyborczego. W trakcie każdej kampanii wyborczej kluczowa jest obrona przez partię (koalicję) wyborczą strategia polityczna. Strategia polityczna ma zawsze charakter sektorowy, a jest skierowana do otoczenia konkurencyjnego oraz makrootoczenia. Strategia polityczna stanowi różnego rodzaju (lewicowe, prawicowe) oferty programowe (Skrzypiński, 2002, s. 135, 139).

Peter Mair współczesną demokrację liberalną określa jako „wydrążoną”. Jest to demokracja, w której dochodzi do wzajemnego oddalania się partii politycznych od obywateli (zanik funkcji reprezentacyjnych) oraz

---

¹ http://portalwiedzy.onet.pl/4097,,,,,program_wyborczy,haslo.html, 2.01.2016.

zbliżanie się ich w kierunku państwa (kartelizacja). Jak zauważa Mair, „partie zamiast reprezentować interesy wyborców wobec państwa, reprezentują interesy państwa wobec wyborców” (Gagatek, 2017, s. 66). Obecnie częściej występuje model głosowania instrumentalnego, a rzadziej głosowania ekspresywnego. Główną funkcją wyborów w głosowaniu instrumentalnym jest wyłonienie rządu, marginalizuje się funkcję reprezentowania. Celem głosowania ekspresywnego jest dostarczenie obywatelowi możliwości wyrażania własnych poglądów i preferencji. Zjawisko głosowania instrumentalnego wpływa na bipolarność systemu partyjnego. Rywalizacja polityczna przebiega zazwyczaj pomiędzy dwoma politycznymi alternatywami (np. PiS vs PO), pomimo rosnącej fragmentaryzacji polityki wielopartyjnej. Ginie wówczas zdolność partii politycznych do godzenia oraz rozwiązywania napięć, pomiędzy responsywnością a odpowiedzialnością rządu. W procesie tym brakuje równowagi pomiędzy demokracją i jej wydajnością, co prowadzi do kryzysu rządzenia państwem oraz kryzysu demokracji (Mair, 2017, s. 361–367). Jak zauważa H. Kitschelt, partie polityczne są zawsze wspólnotą idei. Spójność (kohezja) programowa to kategoria umożliwiająca porozumienie w organizacji, partii i koalicji politycznej dotyczące kluczowych kwestii programowych gwarantujących stabilną rywalizację polityczną. Poziom spójności (kohezji) to kluczowy czynnik, który rozstrzyga o tym w jaki sposób partia polityczna uzyska komunikację i łączność z elektoratem wyborczym. Niska spójność programowa warunkuje łączność z wyborcami opartą na relacjach klientelistycznych lub na indywidualnej charyzmie polityków. Wysoka spójność programowa umożliwia kontakt z elektoratem w oparciu o idee i wartości merytoryczne (Kitschelt, 1999).

W polskiej politycznej rywalizacji ostatnich 26 lat partie polityczne, zazwyczaj formułowały programy po to, aby wygrać wybory, a nie po to, aby je realizować (Raciborski, 2003, s. 208). Upadek komunizmu w Polsce stał się, źródłem ukształtowania nowego podziału socjopolitycznego tzw. podziału postkomunistycznego. Na podział postkomunistyczny składały się różnice w zakresie politycznego pochodzenia, stosunku do systemu komunistycznego (i jego ludzi) oraz demokracji, a także w kwestii wyznawanego modelu ładu społecznego, sposobu rządzenia krajem oraz w kwestiach moralnych i religijnych. Podział na lewicę i prawicę w Polsce, po 1989 roku, w znacznym stopniu był uwarunkowany i skoncentrowany wokół podziału postkomunistycznego (Grabowska, 2004). Wskutek podziału postkomunistycznego w Polsce

źródła podziałów prawicowo-lewicowych nadal nie znajdują się w tradycyjnej strukturze podziału socjopolitycznego, ale w postrzeganiu przeszłości oraz wartościach kulturowych (Pacześniak, 2010, s. 56). Jak zauważa Reinhart Koselleck, partie w rywalizacji politycznej prezentują zawsze swój interes jako interes całej wspólnoty narodowej. Interesy szczegółowe zawsze konkurują ze sobą o pozycję polityczną, są przez to zmuszone, aby powoływać się na dobro ogólne, powszechne całego społeczeństwa. Stosowane przy tym polityczne argumentacje często służą ukryciu realnych interesów (Koselleck, 2009, s. 566–567). Wschodnioeuropejska identyfikacja partyjna mniej bazuje na czynnikach racjonalnych, a bardziej na czynnikach afektywnych. Przeciętny wyborca posiada ograniczoną wiedzę o polityce. Jest to tzw. minimalistyczny model opinii publicznej. Przeciętny wyborca zazwyczaj trzyma się subiektywnych informacji i używa ich do tworzenia własnych preferencji, niezależnie od wskazówek, które docierają do niego z otoczenia (Markowski, Cześniak, Kotnarowski, 2015, s. 63–64, 103).

Artykuł ma na celu próbę weryfikacji hipotezy badawczej: *Postulaty programowe (wyborcze) partii PiS, PO i ZL, miały decydujący wpływ na sukces wyborczy tych partii w wyborach parlamentarnych w Polsce w 2015 roku*. W artykule podjęto próbę analizy podstawowych nurtów ideowopolitycznych w Polsce, konserwatywny, liberalny, socjalistyczny. Kryterium doboru partii, jakim się kierowano było kryterium relewancji politycznej, gwarantujące uzyskanie jak największej liczby mandatów wyborczych. Dokonano analizy porównawczej poszczególnych partii w celu określenia ich spójności programowej oraz wyodrębnienia elementów mogących mieć wpływ na ich wynik wyborczy.

Programy wyborcze

Wybory parlamentarne w Polsce w 2015 r. odbyły się 25 października. Frekwencja wyborcza wyniosła 50,92%. Wybory zakończyły się zwycięstwem partii Prawo i Sprawiedliwość (37,58% głosów, 235 mandatów). Koalicja Zjednoczona Lewica uzyskała 7,55% głosów, 0 mandatów, a Platforma Obywatelska 24,09% głosów, 138 mandatów².

Zjednoczona Lewica to lewicowa koalicja wyborcza, która została utworzona przed wyborami parlamentarnymi w 2015 roku przez Sojusz

---

² Wyniki wyborów parlamentarnych: <http://parlament2015.pkw.gov.pl/>, 2.01.2016.

Lewicy Demokratycznej, Twój Ruch, Polską Partię Socjalistyczną, Unię Pracy oraz Partię Zieloni. Deklarowana przez ugrupowanie ideologia polityczna to socjaldemokracja, socjalliberalizm, socjalizm demokratyczny, zielona polityka. Liderem Zjednoczonej Lewicy została Barbara Nowacka. Hasło wyborcze koalicji brzmiało: *Szkoły budować, księży opodatkować*. Program koalicji Zjednoczona Lewica koncentrował się, wokół kilku kluczowych kwestii³:

1) praca; 2) emerytury; 3) polityka gospodarcza; 4) podatki; 5) zdrowie; 6) edukacja; 7) nauka; 8) mieszkania; 9) infrastruktura; 10) energetyka; 11) rolnictwo i rozwój obszarów wiejskich; 12) wymiar sprawiedliwości; 13) administracja; 14) pomoc społeczna, świadczenia rodzinne i opiekuńcze; 15) osoby z niepełnosprawnością; 16) świeckie państwo; 17) prawa obywatelskie; 18) kultura i media; 19) sport i rekreacja; 20) ochrona środowiska; 21) prawa zwierząt; 22) bezpieczeństwo państwa i obywatela; 23) polityka zagraniczna.

Prawo i Sprawiedliwość cechuje największy eklektyzm ideologiczny. Partia ta jest określana jako konserwatywna, chrześcijańsko-demokratyczna, socjalna, katolicko-narodowa, niepodległościowa. Partia PiS założona w 2001 roku swój największy sukces wyborczy odniosła w 2015 roku. Hasło wyborcze komitetu PiS brzmiało: *Damy radę, praca, nie obietnice*. W programie wyborczym PiS postulowano pięć kluczowych wariantów (skupionych wokół haseł wyborczych): **1) naprawa państwa; 2) gospodarka i rozwój; 3) rodzina; 4) społeczeństwo; 5) Polska w Europie i świecie**⁴.

Platforma Obywatelska to partia polityczna określana jako konserwatywno-liberalna, socjalliberalna oraz chrześcijańsko-demokratyczna. Partia PO założona w 2001 roku swój największy sukces wyborczy odniosła w 2007 roku. Hasło wyborcze komitetu PO brzmiało: *Tak. Chodzi o Waszą przyszłość; Silna gospodarka, wyższe płace*. W programie wyborczym PO postulowano liberalne nowoczesne państwo szanujące wolność światopoglądową obywateli. Program koncentrował się wokół idei budowy **nowoczesnego rządu opartego na demokratycznych rządach prawa, społecznej sprawiedliwości, przestrzeganiu praw człowieka i podstawowych wolności oraz solidarności**. Kluczowe elementy programu koncentrowały się także wokół: **1) gospodarki i pracy;**

³ Program wyborczy dostępny: <http://lewicarazem.org/strony/5-materialy.html>, 11.10.2015.

⁴ Program wyborczy dostępny: <http://wybierzpis.org.pl/materialy-programowe>, 15.10.2015.

2) rodziny; 3) przyjaznego rozdziału Kościoła od państwa; 4) wolności i patriotyzm; 5) polityki senioralnej⁵.

Spójność (kohezję) wyznacza kryterium podobieństwa (liczby) cech postulatów programowych poszczególnych partii politycznych. Tylko wysoka spójność (kohezja) programowa umożliwia budowanie stabilnych koalicji politycznych, tworzonych w oparciu o trwałe więzi pomiędzy partiami politycznymi, a wyborcami. Zjawisko to w ujęciu P. Maira, wpływa na zmianę organizacyjno-funkcjonalną partii politycznych. Stopniowe odchodzenie od modelu partii kartelowych (państwowych), które bazują wyłącznie na rozmytych ideologiach i funkcjach wyborczych. Analiza programów wyborczych partii pozwoliła wyodrębnić ich wspólne cechy ideowe. Czynnikiem decydującym o poziomie spójności programowej PiS (konserwatyzm), PO (liberalizm), ZL (socjaldemokracja) była bliskość ideowa (wartości substancjalne), kryterium podobieństwa (liczby) cech postulatów programowych (niskie, średnie, wysokie) dotyczące kwestii: **światopoglądowych, demokracji i państwa, polityki społecznej i gospodarczej oraz polityki zagranicznej i bezpieczeństwa.**

Tabela 1

**Analiza programów wyborczych partii (koalicji) PiS, PO,
Zjednoczona Lewica**

Partia polityczna	Postulaty programowe	Spójność programowa (niska, średnia, wysoka)
PiS-PO	kwestie światopoglądowe	niska
PiS-ZL	kwestie światopoglądowe	niska
PO-ZL	kwestie światopoglądowe	średnia
PiS-PO	demokracja i państwo	niska
PiS-ZL	demokracja i państwo	średnia
PO-ZL	demokracja i państwo	niska
PiS-PO	polityka społeczna i gospodarcza	średnia
PiS-ZL	polityka społeczna i gospodarcza	wysoka
PO-ZL	polityka społeczna i gospodarcza	średnia
PiS-PO	polityka zagraniczna i bezpieczeństwa	średnia
PiS-ZL	polityka zagraniczna i bezpieczeństwa	średnia
PO-ZL	polityka zagraniczna i bezpieczeństwa	średnia

Źródło: Opracowanie własne.

Zauważa się, iż w kwestiach światopoglądowych partie (koalicje) PiS i PO oraz PiS i ZL cechowała niska spójność programowa. W kwestiach

⁵ Program wyborczy dostępny: www.platforma.org. 20.10.2015.

światopoglądowych partia PiS jest konserwatywna, a PO i ZL liberalne. Celem PiS była odnowa moralno-narodowa kraju, program koncentrował się w dużym stopniu na obronie i promocji wartości chrześcijańskich. W kwestiach światopoglądowych partie PO i koalicję ZL łączyła średnia spójność programowa. Lewica postulowała m.in. refundację *in vitro*, wyprowadzenie lekcji religii ze szkół, likwidację Funduszu Kościelnego, zniesienie ustawy antyaborcyjnej, wprowadzenie ustawy o związkach partnerskich oraz aktywną politykę antydyskryminacyjną. Platforma postulowała neutralność światopoglądową państwa, wprowadzenie związków partnerskich, utrzymanie konsensusu w sprawie aborcji i *in vitro*, likwidację Funduszu Kościelnego oraz budowę nowoczesnego patriotyzmu, który nie jest nacjonalizmem. Średnia spójność programowa PO i ZL w kwestiach światopoglądowych plasuje Platformę po lewej stronie sceny politycznej. W kwestiach dotyczących demokracji i państwa PiS i ZL cechowała średnia spójność programowa. Obydwie partie postulowały hasła programowe: **sprawiedliwość, równość, wspólnota, przywrócenie państwa obywatelom**. Dla PiS podstawowym odniesieniem był naród, dla ZL społeczeństwo. Obydwie partie w swoich programach postulowały przywrócenie państwa obywatelom. PiS postulował naprawę państwa np. korektę struktury oraz zasad funkcjonowania Rady Ministrów, reformę administracji publicznej, wzmocnienie bezpieczeństwa publicznego, wzmocnienie roli instytucji kontrolnych państwa, reformę sektora obywatelskiego. PiS postulował także przeprowadzenie reform ustrojowych w zakresie: sądownictwa (np. połączenie funkcji Ministra Sprawiedliwości i Prokuratora Generalnego), mediach (powołanie Instytutu Kultury Mediów), konstytucji (np. wzmocnienie roli Prezydenta). W zakresie tym program PiS cechował również wyraźny kontekst historyczny, np. zerwanie z pozostałościami po PRL. Zjednoczona Lewica w swoim programie postulowała sprawne i funkcjonalne państwo, przestrzegające i troszczące się o zasady demokracji. Koalicja ta w zakresie demokracji i państwa postulowała: reformę wymiaru sprawiedliwości (np. nowa ustawa o prokuraturze, bezpłatna pomoc prawna, skrócenie czasu postępowań sądowych), reformę administracyjną (np. wyprowadzenie dużej części urzędów centralnych poza Warszawę, ograniczenie outsourcingu usług publicznych, prawo równego dostępu do służby publicznej, jawność działalności administracji publicznej), reformę instytucji kultury i mediów (np. powołanie obywatelskich mediów publicznych, zwiększenie finansowania kultury, niezależność instytucji kultury), ochronę praw obywatelskich (np. pełna ratyfikacja Karty Praw Podstawo-

wych). W kwestiach dotyczących demokracji i państwa PO z PiS oraz ZL łączyła niska spójność programowa. W programie wyborczym Platforma postulowała zmianę ordynacji wyborczej i wprowadzenie systemu mieszanego w wyborach do Sejmu i Senatu, ograniczenie finansowania partii z budżetu i zwiększenie finansowania ze źródeł prywatnych, odbudowę szkolnictwa zawodowego, zwiększenie środków na naukę i szkolnictwo wyższe do 2% PKB w 2020 r., rozwój infrastruktury na wsi. W kwestiach ustrojowych dotyczących funkcjonowania demokracji i państwa PiS i ZL można uznać za bardziej reformatorskie. W kwestiach polityki społecznej i gospodarczej PiS oraz ZL cechowała wysoka spójność programowa. PiS i Lewica w tym zakresie postulowały: wyjście Polski z pułapki średniego gospodarczego rozwoju, nowoczesny interwencjonizm państwowy, likwidację zatrudniania na umowy cywilno-prawne, budowę tanich mieszkań, ochronę praw pracowniczych i związków zawodowych, państwową służbę zdrowia, budowę nowego przemysłu oraz zasadę zrównoważonego rozwoju całego kraju. Program PiS mocniej koncentrował się na rodzinie i problemach niżu demograficznego (np. program „500+”), postulując również nacjonalizację sektora bankowego, powołanie Narodowego Programu Zatrudnienia (1 mln 200 tys. nowych miejsc pracy dla ludzi młodych), wzrost ochrony praw pracowniczych (zmiana przepisów Kodeksu pracy), usprawnienie funkcjonowania rynku pracy, ochronę ziemi polskich rolników oraz sprzeciw wobec wprowadzenia euro. Lewica posiadała o wiele bardziej rozwinięte postulaty socjalne i podatkowe niż partia PiS, wyższa: min. płaca godzinowa (PiS – 12 zł, ZL – 15 zł), progresywna skala podatkowa (PiS – 3 stawka PIT 39% od dochodu powyżej 300 tys. zł, ZL – 40% PIT dla osób o najwyższych dochodach), kwota wolna od podatku (PiS – 6–8 tys. zł rocznie, ZL – do 21 tys. zł rocznie). Zjednoczona Lewica mocniej koncentrowała się na kwestiach dotyczących ochrony środowiska i energetyki, np. rozwój odnawialnych źródeł energii, wsparcie dla energetyki prosumenckiej, rozwój gospodarstw ekologicznych. Cechy wspólne w programach partii PiS i koalicji ZL to także: darmowe leki dla najuboższych seniorów, zniesienie podwyższenia wieku emerytalnego, zakaz bezpłatnych staży oraz bezpłatne żłobki i przedszkola. W programie Zjednoczonej Lewicy mocno akcentowano kwestie socjoekonomiczne dotyczące pracy i sprawiedliwości społecznej, takie jak: wprowadzenie elastycznego kryterium dochodowego dla zasiłków z pomocy społecznej, podniesienie płacy minimalnej do 2,5 tys. zł, obniżenie cen energii, zakaz eksmisji na bruk, wprowadzenie premii obywatelskiej (część rocznego wzrostu PKB dla każdego obywatela tj. ok. 500 zł), ob-

niżka VAT do 21%, skrócenie czasu pracy (do 37 godz. tygodniowo), podatek od spekulacyjnych transakcji finansowych FTT i aktywów banków 0,5%, podniesienie najniższych emerytur o 200 zł. Program Zjednoczonej Lewicy bliski był partiom politycznym, które ideowo postulują koncepcje socjalizmu demokratycznego (np. Razem, Podemos w Hiszpanii). W kwestiach polityki społecznej i gospodarczej Platformę cechowała średnia spójność programowa zarówno z PiS, jak i z Lewicą. W tym zakresie wspólna cecha programowa łącząca PO z PiS i ZL to: obniżenie podatku VAT o jeden punkt procentowy, wzrostu płac do 12 złotych brutto za godzinę, ukrócenie nadużywania umów cywilnoprawnych (tzw. śmieciówek) wprowadzenie jednolitego kontraktu pracy. Pozostałe postulaty Platformy to: zastąpienie dzisiejszego podatku PIT oraz składek na ZUS i NFZ jednolitym skonsolidowanym podatkiem, likwidacja finansowania etatów związkowych, pomoc osobom zadłużonym w obcych walutach, finansowe wsparcie dla osób wchodzących na rynek pracy („Grant na start”), zwiększenie zasiłków rodzinnych o 100 zł, wprowadzenie bonu refundacyjnego na leki (200 zł), wprowadzenie darmowych podręczników do szkół, dofinansowanie dzieci w żłobkach (ok. 150 mln zł rocznie), rozwój programu budowy mieszkań na wynajem (30 tys. mieszkań w ciągu 10 lat), dofinansowanie zakupu własnego mieszkania, wprowadzenie w służbie zdrowia dodatkowych ubezpieczeń w formie abonentów i ubezpieczeń wzajemnych, wykorzystanie środków europejskich na budowę dziennych domów opieki dla seniorów (powyżej 65 roku życia), wejście do strefy euro w maksymalnie korzystnym momencie dla Polski, podwyższenie tzw. kredytów studenckich (z obecnych 600 na 1800 zł). W zakresie polityki socjalnej i gospodarczej postulowane rozwiązania programowe Platformy częściowo bliskie były ideowym nurtem partii socjaldemokratycznych. W programie wyborczym PO zauważa się stopniowe odchodzenie od idei neoliberalnych w kierunku założeń socjalnych (socjaldemokratycznych), które zawsze akcentują odbudowę solidarnej i równościowej wspólnoty obywatelskiej w państwie (Sandel, 2013). W zakresie polityki zagranicznej i bezpieczeństwa zarówno PiS, PO oraz ZL cechowała średnia spójność programowa. PiS akcentował wzrost podmiotowości i suwerenności Polski w UE, partnerstwo z krajami Europy Środkowo-Wschodniej, modernizację polskiej armii oraz ściśle współpracę z USA i rozbudowę baz NATO w Polsce. Zjednoczona Lewica postulowała: rozwój sojuszniczej współpracy w ramach NATO i UE, przyjazne partnerstwo z państwami Europy Środkowo-Wschodniej, ograniczenie użycia sił w stosunkach międzynarodowych, transformację

międzynarodowego ładu finansowego i gospodarczego, rozsądną politykę imigracyjną, solidarność z uchodźcami. W programie wyborczym Platforma postulowała: stały wzrost wydatków na podnoszenie poziomu bezpieczeństwa wewnętrznego i zewnętrznego Polski, wzrost uposażenia żołnierzy i funkcjonariuszy w ramach budżetu MON rosnącego wraz z PKB, zacieśnianie sojuszy w ramach Unii Europejskiej i NATO, sprzeciw wobec militarnych działań Rosji na Ukrainie, zacieśnianie relacji z USA, akceptację traktatu handlowego TTIP, CETA oraz stopniowe przyjmowanie do Polski uchodźców z Bliskiego Wschodu, którzy uciekają przed wojną. Cecha programowa łącząca wszystkie trzy ugrupowania to otwartość na relację z UE (PiS – wzrost podmiotowości narodowej w ramach UE), USA, NATO oraz pomoc Ukrainie. Wspólna cecha wyróżniająca PO i ZL to przyjęcie do Polski uchodźców.

Analizując programy wyborcze PiS, PO i ZL, zauważa się, iż wszystkie ugrupowania łączyła wspólna idea budowy sprawiedliwego państwa, które powinno służyć każdemu obywatelowi. Programy miały charakter pragmatyczny, wskazano w nich podstawowe problemy (społeczne, gospodarcze) występujące w Polsce.

Analiza exit poll IPSOS pozwoliła na określenie tego jakie grupy (warstwy) społeczne głosowały na partię, koalicję PiS, PO i ZL w wyborach parlamentarnych w 2015 roku. W świetle badań sondażowych IPSOS na PiS głosowało najwięcej osób z wykształceniem podstawowym i gimnazjalnym 55,9% wyborców oraz zawodowym 53% wyborców. Wśród osób z wykształceniem średnim i pomaturalnym PiS uzyskał aż 39,2% głosów, a wśród najlepiej wykształconych (licencjat i wyżej) 30,4% głosów. PiS odniósł wysokie zwycięstwo na wsi, aż 46,8% głosów oraz w dużych miastach 32% głosów. PiS triumfował w każdej grupie wiekowej wyborców: wśród najmłodszych (18–29 lat) 26,6% głosów, w grupie wiekowej 30–39 lat 30,6% głosów, w grupie wiekowej 40–49 lat 38,7% głosów, w grupie wiekowej 50–59 lat 47,1% głosów, w grupie wiekowej 60 lat i więcej 48,7% głosów. Najwięcej na PiS głosowało rolników 53,3% wyborców oraz robotników 46,8% wyborców. W grupie dyrektorów i specjalistów na PiS głosowało zaledwie 27,1% wyborców. Wśród bezrobotnych na PiS głosowało 44,6% wyborców, a wśród emerytów i rencistów aż 49,3% wyborców. Na PO głosowało najwięcej dyrektorów i specjalistów 28,8% wyborców, emerytów i rencistów 27,7% głosów poparcia. W dużych miastach Platforma zdobyła 30% głosów poparcia, na wsi zaledwie 10,6% głosów poparcia. Niskie wskaźniki poparcia wyborczego PO uzyskała: wśród robotników 16,8%

głosów, wśród uczniów i studentów 13,1% głosów, bezrobotnych 18,9% głosów. W grupie wiekowej najmłodszych wyborców (18–29 lat) Platforma uzyskała zaledwie 14,4% głosów. W kolejnych grupach wiekowych zdobyła tylko 23 i 28,1% głosów poparcia. Wśród osób z wykształceniem podstawowym i gimnazjalnym na PO głosowało zaledwie 15,4% wyborców, a zasadniczym zawodowym 19,3% wyborców. Nieco lepszy rezultat PO uzyskała wśród osób z wykształceniem średnim i pomaturalnym 23% głosów oraz wśród najlepiej wykształconych (licencjat i wyżej) 26,7% głosów. Najślabsze wyniki Zjednoczona Lewica uzyskała na wsi 4% poparcia, wśród robotników 5,2% poparcia, uczniów i studentów 3,5% poparcia, bezrobotnych 4,9% poparcia, osób z wykształceniem podstawowym i gimnazjalnym 3,6% poparcia, zasadniczym zawodowym 5,3% poparcia. Lewica wysokie poparcie wyborcze dostała jedynie w grupie wiekowej 60 i więcej lat 9,3% poparcia, w grupie emerytów i rencistów 9,4% poparcia, wśród osób z wykształceniem średnim i pomaturalnym 7% poparcia, wśród najlepiej wykształconych (licencjat i wyżej) 7,2% poparcia oraz w dużych miastach 8,7% poparcia. Na ZL głosowało 6,5% głosów dyrektorów i specjalistów (Exit Poll IPSOS, 2015).

Najpełniejszy wyraz efektywnej rywalizacji politycznej to w pełni skonsolidowany system partyjny. W polskich realiach system partyjny nie jest skonsolidowany w pełni, a rywalizacja polityczna na przestrzeni ostatnich 26 lat była mało efektywna. Stworzenie podstaw do efektywnej rywalizacji politycznej to jedno z najważniejszych kryteriów konsolidacji demokracji w Polsce. Efektywna rywalizacja polityczna to taka, która nie zagraża podstawom systemu politycznego, wolności jednostek, równości obywateli, ochronie mniejszości oraz rządowi prawa (Antoszewski, 2004, s. 31, 109). Wzrost poziomu polaryzacji systemu partyjnego, spowodowany radykalizacją programów poszczególnych partii, wpływa na ich strategię: są one nastawione przede wszystkim na konfrontację, o wiele mniej natomiast na współpracę (Antoszewski, 2012, s. 237–250, 272). Na polskiej scenie politycznej brakuje zinstytucjonalizowanej rywalizacji politycznej, która mogłaby określać ściśle wzorce oraz reguły konfliktu i współpracy. Partie polityczne powinny, koncentrując się na wyborach, spełniać funkcję strukturyzacji, która opiera się na formowaniu wyrazistych, wyróżniających własną tożsamość ofert programowych (Antoszewski, 2009, s. 68). Programy wyborcze PiS, PO i Zjednoczonej Lewicy, wyróżniające się ideową tożsamością (PiS – solidaryzm społeczny bliski partiom chadeckim, PO – socjalliberalizm, liberalizm społeczny, ZL – socjaldemokracja, socjalizm demokratyczny), stanowiąc mogą

szansę na wyznaczenie nowych ram politycznej rywalizacji oraz dalszą konsolidację systemu partyjnego i demokracji.

Wnioski

Weryfikując hipotezę postawioną w pracy, zauważyć można, iż postulaty programowe (wyborcze) miały największy wpływ na sukces wyborczy PiS. Występuje duże prawdopodobieństwo, iż to właśnie (socjalny) program wyborczy partii PiS, miał wpływ na sukces wyborczy tej formacji. Większość elektoratu PiS stanowiły: osoby z wykształceniem podstawowym, gimnazjalnym i zawodowym, mieszkańcy wsi i małych miast, rolnicy, robotnicy, bezrobotni oraz emeryci i renciści. Zauważa się, iż program wyborczy partii PiS, w dużym stopniu skoncentrowany był na problemach (socjalnych, gospodarczych) tej części elektoratu, która najliczniej oddawała głosy na tą partię w trakcie wyborów (sondaż IPSOS). W świetle badań CBOS (od 2013 r.) Polacy oczekują od państwa przede wszystkim bezpieczeństwa. Opinię, że państwo powinno zapewnić bezpieczeństwo każdemu obywatelowi wyraziło 99% ankietowanych, minimalny dochód oraz zapewnienie bezpłatnej opieki lekarskiej 95% ankietowanych, bezpłatną edukację 88% ankietowanych, zapewnienie przez państwo mieszkania każdemu obywatelowi 84% ankietowanych, pracę zgodną z kwalifikacjami 81% ankietowanych (CBOS, lipiec, 2013). Socjalny program wyborczy PiS cechowały zarówno: opis problemu skoncentrowany na wskazaniu winnego za istniejący stan rzeczy oraz wskazywanie problemów i sposobu ich rozwiązania. O sukcesie wyborczym zdecydował czynnik emocjonalny, bazujący na prostych socjalnych hasłach wyborczych, trafiających bezpośrednio do przeciętnego wyborcy. Radosław Markowski dowodzi, iż polski wyborca już od 2007 roku coraz bardziej w trakcie wyborów parlamentarnych, kierował się czynnikiem ekonomicznym (Markowski, Cześnik, Kotnarowski, 2015, s. 234). Główna cecha programowa wyróżniająca i łącząca partię PiS i koalicję Zjednoczona Lewica, na tle innych partii politycznych to **równość**. Cecha ta stanowiła podstawowy filar ideowy, spajający programy wyborcze obydwu partii. O równowadze i spójności społecznej zawsze decyduje nieprzekraczanie akceptowanego społecznie poziomu nierówności w podziale dochodu i majątku (Kołodko, 2017, s. 226). Jak zauważa Pierre Rosanvallon, wszędzie tam gdzie oferuje się formalno-proceduralną demokrację, lecz nie jest rozwiązana kwestia równości społecznej, system demo-

kratyczny bywa odrzucany (Rosanvallon, 2013). Nierówność materialna ma zawsze rozległe konsekwencje społeczne i moralne, które wpływają na percepcję świata demokratycznego (Król, 2017, s. 166–167). Anthony B. Atkinson twierdzi, iż istnieje związek między dysproporcją dochodową i rolą pieniędzy a wynikami demokratycznych wyborów, na których kluczowy wpływ ma nierówność bogactwa (Atkinson, 2017, s. 27). Wybory parlamentarne w 2015 roku zwyciężyła partia Prawo i Sprawiedliwość (37,58% głosów), mocno akcentująca w kampanii wyborczej postulaty socjalne. W kwestiach gospodarczych, społecznych i socjalnych cecha ta plasuje partię PiS po lewej stronie sceny politycznej. Elementy programowe mogące mieć kluczowy wpływ na wynik wyborczy PiS to kwestie socjalne, społeczne i gospodarcze. Wyróżniały one PiS i ZL na tle (programów) innych formacji, biorących udział w wyborach parlamentarnych np. Nowoczesna Ryszarda Petru (neoliberalizm gospodarczy). Zauważa się, iż PiS i ZL łączyła duża spójność programowa np. polityka gospodarcza i społeczna (wysoka spójność), demokracja i państwo (średnia spójność), polityka zagraniczna i bezpieczeństwa (średnia spójność). Największa rozbieżność programowa występowała w kwestiach światopoglądowych (niska spójność). Wysoka spójność programowa PiS i ZL świadczyć może o wysokiej spójności ideologicznej obu formacji. Jednak PiS w przeciwieństwie do ZL dysponuje wysokim poziomem relewancji. W warunkach polskich partie relewantne to partie duże, uzyskujące poparcie powyżej 15% (Sokół, 2008, s. 192). Większość elektoratu Zjednoczonej Lewicy stanowiły osoby w grupie wiekowej 60 i więcej lat, emeryci i renciści, dyrektorzy i specjaliści, najlepiej wykształceni oraz osoby żyjące w dużych miastach. Zauważa się, iż Lewica nie potrafiła dotrzeć do socjalnego elektoratu, który w 2015 roku w dużym stopniu głosował na PiS. Rafał Chwedoruk twierdzi, iż polski wyborca lewicowy jest umiarkowanie pro-socjalny oraz centrowy w kwestiach kulturowoświatopoglądowych. Złączenie się SLD z Januszem Palikotem (koalicja Zjednoczona Lewica) doprowadziło do przesunięcia kwestii światopoglądowych, przez co nie pojawiło się kilka komunikatów ważnych dla tradycyjnego wyborcy lewicy. Zjednoczonej Lewicy brakło instrumentów umożliwiających poszerzenie własnego zaplecza wyborczego, wystąpienie jako koalicja z 8% progim wyborczym było błędem. Żelazny elektorat lewicy wynosił zawsze od 600 tys. do 1 mln 200 tys. wyborców, przy frekwencji na poziomie 40–50%, uzyskać można było tylko od 7 do 9% głosów poparcia. W wyborach parlamentarnych co trzeci wyborca lewicy głosował na partię Razem (3,62% głosów). Partia ta przyciągnęła

także głosy osób, wcześniej popierających prawicowe ugrupowanie Pawła Kukiza (Chwedoruk, 2015). W świetle badań CBOS (przed wyborami parlamentarnymi) najlepiej własne warunki materialne oceniali osoby zamierzające oddać głos na Zjednoczoną Lewicę, a najgorzej osoby zamierzające oddać głos na komitet Kukiz 15 (8,81% głosów). W elektoracie Zjednoczonej Lewicy przeważali mężczyźni, średnia wieku 51 lat, mieszkańcy miast (20–100 tys.), z wyższym wykształceniem, kadra kierownicza specjalistów, uczestniczący w praktykach religijnych średnio dwa razy do roku (CBOS, czerwiec, 2015). Większym zagrożeniem dla Zjednoczonej Lewicy okazał się PiS, skutecznie zagospodarowujący 18% elektoratu tej koalicji, której najwyraźniej brakowało narracji sprzeciwu wobec niesprawiedliwości społecznych (Żakowski, 2017). Jak zauważa J. Reykowski, w Polsce istnieje silne zaplecze dla formacji lewicowej, ten stan rzeczy nie ma jednak politycznego przełożenia (Reykowski, 2011, s. 53, 59). Większość elektoratu Platformy Obywatelskiej stanowiły osoby mieszkające w dużych miastach, dyrektorzy i specjaliści, emeryci i renciści oraz najlepiej wykształceni. W kwestiach polityki społecznej i gospodarczej PO cechowała średnia spójność programowa z PiS i z Lewicą. Platforma w swoim programie wyborczym odcięła się od rozwiązań typowo neoliberalnych na rzecz postulatów socjaldemokratycznych, jednak w dużym stopniu to PiS wyznaczył model programowej rywalizacji wyborczej w 2015 roku. Funkcja rządu nie służyła PO, której zaszkodził 8-letni udział w sprawowaniu władzy. PO i ZL nie potrafiły także dotrzeć do najmłodszego elektoratu. Pomimo tego, że PiS triumfował w każdej grupie wiekowej wyborców, na wynik całłościowy Platformy (138 mandatów) i Lewicy (brak mandatów) miało wpływ najmłodsze pokolenie wyborców. Na prawicy sukces wyborczy (7,60% głosów) odniosła również partia powstała, podobnie jak Razem kilka miesięcy przed wyborami, Nowoczesna R. Petru. Partia ta ma charakter: neoliberalny gospodarczo oraz liberalny światopoglądowo. W świetle badań sondażowych sukces Nowoczesnej w dużym stopniu wynikał z przyciągnięcia elektoratu PO oraz Zjednoczonej Lewicy.

Jak dowodzi Joseph Stiglitz, dobrobyt zależny jest od takich wartości jak, solidarność i spójność społeczna, zaufanie do instytucji politycznych i społecznych oraz wiara w sprawczość partycypacji społecznej. Nie da się oddzielić ekonomii i polityki, kryzys współczesnej demokracji wynika z tego, iż globalizacja gospodarcza zdystansowała globalizację polityczną (Stiglitz, 2017, s. 16, 19). Guy Standing twierdzi, iż „neoliberalizm osiągnął utowarowienie polityki, tak jak poddaje utowarowieniu

każdy aspekt życia. Politycy polegają na wsparciu finansowym płynącym głównie od plutokracji, elity i instytucji finansowych. Brak szacunku dla procesu politycznego prowadzi do **rozrzedzania demokracji**: polityka partyjna interesuje coraz mniej ludzi, mniej też głosuje.” (Standing, 2015, s. 370, 377). Jedną ze słabości demokracji jest to, iż „dobrze zorganizowana mniejszość jest w stanie podporządkować sobie niezorganizowaną większość”. Decyzje wyborcze często są podejmowane przez największe grupy społeczne, nawet jeśli stanowią one mniejszą część społeczeństwa (Stelmach, 2010, s. 208). Platforma w 2015 roku nie potrafiła umiejętnie wykorzystać kapitału wyborczego, który gwarantowałby jej większą relewancję polityczną. Istnieje duże prawdopodobieństwo, że w wyborach parlamentarnych w 2015 roku program wyborczy partii PiS (element socjalny), miał kluczowy wpływ na jej wynik wyborczy. Wybory parlamentarne pokazały, iż prawica potrafiła skutecznie wykorzystać rosnące niezadowolenie (niepewność ekonomiczną) społeczeństwa. Program wyborczy partii PiS, w dużym stopniu skoncentrowany był na problemach (socjalnych, gospodarczych) tej części elektoratu, która najliczniej oddawała głosy na tą partię w trakcie wyborów (sondaż IPSOS). Programy wyborcze Zjednoczonej Lewicy oraz Platformy Obywatelskiej nie były w stanie przyciągnąć elektoratu socjalnego. Strategia polityczna PO, PiS i ZL częściowo wpisała się w model polityki tworzonej poprzez tzw. marketing np. marketing polityczny, PR medialny (Tyrła, 2016). Model ten Manuel Castells określa jako bezideowy, polityczno-medialny komercyjny produkt. W modelu marketingowym partie polityczne mało różnią się między sobą, a wybór polityczny sprowadza się do wyboru wizerunku wykreowanego wyłącznie przez media (Castells, 2013). PO, PiS i ZL częściowo przełamały ten model, odwołując się w swoich programach do ideowych korzeni nurtów politycznych partii liberalnych, konserwatywnych oraz socjalistycznych.

Bibliografia

- Antoszewski A., Herbut R. (red.) (2004), *Leksykon politologii*, Wydawnictwo Atla 2, Wrocław.
- Atkinson A. (2017), *Nierówności. Co da się zrobić?*, „Krytyka Polityczna”, Warszawa.
- Antoszewski A. (2009), *Partie i systemy partyjne państw Unii Europejskiej na przełomie wieków*, Adam Marszałek, Toruń.
- Antoszewski A. (2012), *System polityczny RP*, PWN, Warszawa.

- Antoszewski A. (2004), *Wzorce rywalizacji politycznej we współczesnych demokracjach europejskich*, Wydawnictwo UWr, Wrocław.
- Bobbio N. (1996), *Prawica i lewica*, Znak, Kraków.
- Castells M. (2013), *Władza komunikacji*, PWN, Warszawa.
- Chwedoruk R. (2015), *Młode pokolenie nie wie, co to lewicowość*, 1.06.2015, „Newsowi.pl”, <http://newsowi.pl/aktualnosci/1549-prof-chwedoruk-mlodepokolenie-nie-wie-co-to-lewicowosc>, 1.10.2017.
- Dahrendorf R. (1993), *Nowy konflikt społeczny, esej o wolności*, Wydawnictwo Czytelnik, Warszawa.
- Definicja terminu Program Wyborczy, http://portalwiedzy.onet.pl/4097,,,,program_wyborczy,haslo.html, 2.01.2016.
- Gagatek W. (2017), *Rozwój modelu partii kartelowej i jego recepcja*, w: *Oblicza demokracji. Partie i systemy partyjne w ujęciu Petera Maira*, red. W. Gagattek, K. Walecka, Ośrodek Myśli Politycznej, Kraków.
- Grabowska M. (2004), *Podział postkomunistyczny. Społeczne podstawy polityki w Polsce po 1989 roku*, Scholar, Warszawa.
- Hartman J. (2017), *Polityka, władza i nadzieja*, Agora, Warszawa.
- Kitschelt H. (1999), *Post-communist party systems: competition, representation and inter-party cooperation*, University Press, Cambridge.
- Kołodko G., Koźmiński A. (2017), *Nowy pragmatyzm kontra nowy nacjonalizm*, Prószyński i S-ka, Warszawa.
- Komunikat z badań CBOS, *Charakterystyka poglądów potencjalnych elektoratów partyjnych* (2015), Warszawa, http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2015/K_085_15.PDF, 1.09.2017.
- Komunikat z badań CBOS, *Powinności państwa wobec obywatela i obywatela wobec państwa* (2013), BS/104/2013, Warszawa, http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2013/K_104_13.PDF, 7.01.2016.
- Koselleck R. (2009), *Dzieje pojęć. Studia z semantyki i pragmatyki języka społeczno-politycznego*, Oficyna naukowa, Warszawa.
- Król M. (2017), *Jaka demokracja?*, Agora, Warszawa.
- Laclau E. (2009), *Rozum populistyczny*, Wydawnictwo DSW, Wrocław.
- Mair P. (2017), *Rząd reprezentatywny vs rząd odpowiedzialny*, w: *Oblicza demokracji. Partie i systemy partyjne w ujęciu Petera Maira*, red. W. Gagattek, K. Walecka, Ośrodek Myśli Politycznej, Kraków.
- Markowski R., Cześnik M., Kotnarowski M. (2015), *Demokracja. Gospodarka. Polityka. Perspektywa polskiego wyborcy*, Scholar, Warszawa.
- Mouffe Ch. (2015), *Agonistyka. Polityczne myślenie o świecie*, „Krytyka Polityczna”, Warszawa.
- Pacześniak A. (2010), *Polskie partie polityczne a dyskurs klasowy*, w: *Podziały klasowe i nierówności społeczne. Refleksje socjologiczne po dwóch dekadach realnego kapitalizmu w Polsce*, red. P. Żuk, Oficyna Naukowa, Warszawa.

- Program wyborczy partii Platforma Obywatelska, www.platforma.org, 20.10.2015.
- Program wyborczy partii Prawo i Sprawiedliwość, <http://wybierzpis.org.pl/materialy-programowe>, 15.10.2015.
- Program wyborczy koalicji Zjednoczona Lewica, <http://lewicarazem.org/strony/5-materialy.html>, 11.10.2015.
- Raciborski J. (2003), *Wybory i wyborcy*, w: *Demokryzacja polska 1989–2003*, J. Wiatr, J. Raciborski, J. Bartkowski, B. Frątczak-Rudnicka, J. Kilian, Scholar, Warszawa.
- Reykowski J. (2011), *Trzecia Rzeczpospolita*, w: *Projekt dla Polski. Perspektywa lewicowa*, red. J. Reykowski, Scholar, Warszawa.
- Rosanvallón P. (2013), *The society of equals*, Harvard University Press, Cambridge–London.
- Sandel M. (2013), *Sprawiedliwość. Jak powinniśmy postąpić*, Kurhaus Publishing, Warszawa.
- Skrzypiński D. (2002), *Strategie partii politycznych*, w: *Marketing polityczny w teorii i praktyce*, red. A. W. Jabłoński, L. Sobkowiak, Wydawnictwo UWr, Wrocław.
- Sokół W. (2008), *Partie polityczne na arenie wyborczej i gabinetowej*, w: *Współczesne partie i systemy partyjne. Zagadnienia teorii i praktyki politycznej*, red. W. Sokół, M. Żmigrodzki, Wydawnictwo UMCS, Lublin.
- Standing G. (2015), *Karta Prekariatu*, PWN, Warszawa.
- Stelmach A. (2010), *Funkcje wyborów i ich weryfikacja we współczesnym świecie*, w: *W poszukiwaniu modelu demokratycznego*, red. S. Zyborowicz, Adam Marszałek, Toruń.
- Stiglitz J. (2017), *Euro. W jaki sposób wspólna waluta zagraża przyszłości Europy*, „Krytyka Polityczna”, Warszawa.
- Tyrała M. (2016), *Postulaty programowe a sukces wyborczy – na przykładzie partii: PiS i Razem w wyborach parlamentarnych w Polsce w 2015 r.*, w: *Źródła zmiany wybory parlamentarne*, red. E. Marciniak, O. Annusewicz, T. Godlewski, E-Policon – Ośrodek Analiz Politologicznych, Warszawa, nr XVII.
- Wojtasik W. (2012), *Funkcje wyborów w III Rzeczypospolitej. Teoria i praktyka*, Wydawnictwo UŚ, Katowice.
- Wyniki wyborów parlamentarnych, <http://parlament2015.pkw.gov.pl/>, 2.01.2016.
- Wyniki sondażu exit poll IPSOS przeprowadzonego na zlecenie TVN24 (2015), <http://www.tvn24.pl/wiadomosci-z-kraju,3/wybory-parlamentarne-2015-wyniki-glosowania-grup-zawodowych,589085.html>, 7.02.2016.
- Żakowski M. (2017), *[Projekt: Polska] Komentarzy lewicy nie stworzą*, 4.09.2017, „Kultura Liberalna”, <http://kulturaliberalna.pl/2017/09/04/zakowski-lewicasy-metrysci/>, 15.10.2017.

Election Manifestos and Electoral Success. The Examples of the Law and Justice Party, Civic Platform and the United Left in the Polish 2015 Parliamentary Elections

Summary

The main research hypothesis of the article is as follows: the postulates of the electoral manifestos of the Law and Justice (PiS), Civic Platform (PO) and United Left (ZL) parties had a crucial impact on their success or failure in the 2015 parliamentary elections in Poland. The manifesto of each party is briefly described here. Owing to the interdisciplinary nature of the text, it applies political, sociological and philosophical approaches. During the verification of the main hypothesis it turns out that both PiS and PO emphasized social issues (mainly of economic character) during their electoral campaigns. This common factor was a feature distinguishing these two parties from the others during the elections. It can be assumed, with a fair degree of probability, that this was a key factor in the victory of PiS. The article attempts to specify the underlying ideological currents of political parties in Poland in 2015 (Conservatives, Liberals, Socialists). The analysis may contribute to the further investigation of rivalry in the electoral process in Poland.

Key words: manifesto, political rivalry, election